

Združovanie mládeže v Slovenskej republike

Ladislav Macháček

Katedra politológie FF UCM, Trnava

Úvodom

V jednom z prvých učebných textov občianskej výchovy určených pre študentov stredných škôl po "nežnej" revolúcii sa uvádza, že zvládnuť ochranu a rozvíjanie demokracie môže úspešne generácia, ktorá získa dôkladné vedomosti a jej jednotliví príslušníci sa budú prejavovať ako mravne vyspelí občania. To konkrétne značí rozvíjať občianske iniciatívy a hnutia, jednoducho vytvárať "verejnosť" a usilovať sa, aby mienka občanov mala reálny vplyv na spoločenský život.

O pár rokov neskôr, poučení z fungovania demokratického pluralitného parlamentného systému a trhovej ekonomiky na Slovensku, apelujú sociológovia, aby sme neplesali, ale ani neupadali do pesimizmu či pasivity. Mali by sme sa všetci sústrediť na zveľad'ovanie a rozvoj svojich osobnostných občianskych potenciálov.

To konkrétne značí, aby sme sa mali k činu, ale aby sa naša občianska odvaha, aktivita a činorodosť nespájala s necnosťou nerešpektovania existujúcich právnych noriem. Ani naše hlboké presvedčenie o sociálnej nespravodlivosti nás neoprávňuje chcieť dostať hlavy iných alebo ich dokonca stínať, ak sme nevyužili všetky dostupné právne prostriedky.

To si vyžaduje, aby občania dosahovali istú úroveň demokratizmu, prejavujúceho sa rešpektovaním práv menších (nielen etnických či národnostných skupín, ale aj politickej opozície), rešpektovaním práva občana na neodnateľnosť štátneho občianstva za politické názory a postoje, uznávaním a uplatňovaním občianskych práv na slobodu zhromažďovania sa, združovania sa a prejavovania názoru prostredníctvom petície.

Učiť sa byť dobrým občanom znamená vedieť rozpoznať, či štát začína fungovať pod úroveňou našich občianskych možností a súčasne chcieť, ale aj vedieť, ako prejaviť svoj názor a postoj v legálnych verejných formách (parlamentné voľby, petície, občianske zhromaždenia a hnutia) a dosiahnuť zmenu jeho pôsobenia.

Stať sa "dobrým občanom" sa zvyčajne v podmienkach tradičných pluralitných demokracií spája s tranzíciou mladých dospievajúcich do veku dospelosti, pričom sa nemôžu stať automaticky tým, že dosiahnu vek plného štátneho občianstva (18 rokov). Predpokladá sa minimálne, že v tomto veku získali isté znalosti o svojich občianskych právach a povinnostiach a osvoja si aj základné schopnosti na ich využívanie a plnenie.

Mládežnícka politika ako umenie

zjednocovať špecifické záujmy mládeže s budúcnosťou spoločnosti

Vedeckí experti (Chisholm, L., 1995) pôsobiaci v štruktúrach EÚ zodpovedných za formovanie štátnej mládežníckej politiky v novej Európe programovo rozširujú jej princípy takým spôsobom, aby umožnili širšiu participáciu mladej generácie na rozhodovacích procesoch nielen v rodine, škole, obci, ale aj v národných štátoch a v Európskej únii:

1. Prvý princíp mládežníckej politiky sa inšpiruje rovným partnerstvom generácií.

Mladí ľudia, ich organizácie a ich reprezentanti sa v strategickom zmysle chápu ako spoluaktéri integrovanej mládežníckej politiky. Myšlienka prípravy mladých ľudí na dospelé občianstvo sa považuje za dôležitú. Avšak za pozitívny zdroj ich vlastných práv sa majú pokladať aj im vlastné perspektívy a ich vlastné životné stratégie.

Iba tak sa očakáva splnenie cieľov prípravy mládeže pre modernú spoločnosť, t.j. pre otvorenú a permanentne sa meniacu spoločnosť.

2. Druhý princíp mládežníckej politiky zdôrazňuje solidaritu a sociálnu spravodlivosť.

Ide o reflektovanie potreby zdokonaľovať sociálne podmienky a chápať životné šance mladých ľudí ako rovnosť príležitostí a pomoc sociálne marginalizovaným príslušníkom mladej generácie. Ide v istom slova zmysle o redistribúciu sociálnych bláh a korekciu v súlade s prekonávaním sociálnej nerovnosti, ktorá sa úporne reprodukuje.

3. Tretí princíp podporuje orientáciu mladých ľudí na aktívne alebo participatívne občianstvo.

Chápe sa ako reformno-modernizačná stratégia, ktorej cieľom je uľahčiť sociálny a ekonomický vývoj a pokrok. Sociálna a politická participácia mládeže sa všemožne podporuje a praktizuje aj ako prostriedok sebasocializácie v súčasných požiadavkách i prostriedok hodnoty praktickej politiky.

4. Štvrtý princíp zdôrazňuje orientáciu na zabezpečenie sociálnej a ekonomickej integrácie.

Výmena generácií sa má uskutočňovať s cieľom uchovať spoločenskú stabilitu a kontinuitu. Tento princíp upozorňuje na nevyhnutnosť hľadať stratégie generačného prenosu istých stabilných hodnôt, na výhodnosť efektívneho absorbovania mladých dospelých v ekonomickom a sociálnom živote. Hľadajú sa všetky možné spôsoby ako redukovať problémové správanie sa mladých ľudí a súčasne okamžite demaskovať sociálne ohrozenia mládeže. Tieto strategické opatrenia majú zabezpečiť, aby sa dosahovala optimalizácia mechanizmov a procesov na prechod mladých ľudí do dospelosti.

Európa sa po roku 1990 prezentuje premyslenou koncepciou, v ktorej sa mládež reflektuje ako mládežnícka vrstva občianskej spoločnosti, prejavujúca sa ako pestrá paleta národných a medzinárodných organizácií, ako aj občianskych iniciatív a hnutí mládeže. Rozvíja sa ako európska politika integrujúca rozličné národné politiky mládeže členských štátov EÚ a Rady Európy.

V tézach, ktoré sformulovali predstavitelia mládeže v Európe v predvečer rozširovania EÚ a zjednocovania medzinárodných a národných mládežníckych strešných štruktúr, sa nielen podrobnejšie vymedzili niektoré pojmové atribúty koncepcie európskej mládežníckej politiky, ale sa jasne zvýraznilo očakávanie rešpektovania politickej sily mládežníckeho hnutia ako dôležitý predpoklad riešenia sociálnych a ekonomických otázok života mládeže v Európe.

Pripomenieme si ich na tomto mieste (Macháček, L., 1998, s. 10):

A. Čo rozumieme pod globálnou mládežníckou politikou?

1. Pretože sú mladí, mladí ľudia sa stretávajú so špecifickými problémami, ktoré si vyžadujú špecifickú a celostnú odpoveď. 2. Mládežnícka politika sa nesmie chápať a rozpracúvať ako "gheto pre mladých ľudí". Treba ju pochopiť ako začiatok dialógu s celou spoločnosťou. 3. Financovanie globálnej a integrovanej mládežníckej politiky nesmie závisieť iba od trhových princípov. 4. Ciele globálnej mládežníckej politiky musia byť najprv politické, aby sa neskoršie mohli stať sociálnymi.

B. Aké tu majú miesto mládežnícke organizácie?

1. Mládežnícke organizácie sú najlepšou školou demokracie. 2. Je dôležité podporovať a chrániť dobrovoľnícku pomoc a služby v našich spoločnostiach. 3. Každá skupina mladých ľudí, ktorá vznikla na demokratických hodnotách a sústreďuje sa okolo spoločných projektov, prispieva ku konsolidácii sociálnych sietí, a teda v istej miere k združovaniu občanov. 4. Posilnenie účasti mládeže na rozhodovaní predstavuje posilnenie jej participácie na spoločenskom živote.

C. Aké poslanie má v tomto procese Európa?

1. Bez solidarity medzi jednotlivými krajinami Európy neexistuje žiadna globálna mládežnícka politika. 2. Na úrovni Európy môže tento cieľ spočívať v participácii na rozvoji európskej občianskej spoločnosti. 3. Dobrovoľnícke nevládne organizácie sú časťou utvárania európskej sociálnej siete. 4. Základ tejto činnosti musí byť interkultúrny.

Výzva k modernizácii Slovenska, ktorú predstavuje projekt pridruženía Slovenskej republiky ku krajinám Európskej únie, má aj svoj mládežnícky rozmer. Aktivity mládežníckych združení a najmä Rady mládeže Slovenska v Rade Európy v rokoch 1990-2000 majú svoj

význam z hľadiska integrácie Slovenska do novej Európy. Tým skôr, že mnohé iniciatívy prehlbujúce tento proces sa uskutočňujú práve prostredníctvom rodiacej sa európskej mládežníckej politiky.

Medzi vznikajúcou mládežníckou politikou a postavením mládežníckych organizácií v tomto procese existuje relatívne komplikované vnútorné napätie. Povedzme si to na rovinu:

Po prvé: Mládežnícke organizácie a ich reprezentanti sa v strategickom zmysle chápu ako spoluaktéri utvárania a realizácie integrovanej národnej a európskej mládežníckej politiky.

Po druhé: Mládežnícke organizácie v Európe, ale aj na Slovensku strácajú svoje členstvo, regionálne a miestne štruktúry mládežníckych spolkov sa nedarí udržiavať, politická pluralizácia sa preniesla do zápasu o definovanie strešnej organizácie mládeže. Nič na tom nemení skutočnosť, že niektoré organizácie v rokoch 1998-2001 získavajú členstvo a upevňujú svoje štruktúry. V dôsledku toho vzniká problém legitimizácie nárokov mládežníckych organizácií a ich združení ako sú Rada mládeže Slovenska (RMS), Slovenský mládežnícky snem (SMS) alebo Rada detských a mládežníckych organizácií (RADAM) na artikuláciu záujmov a potrieb mládeže, ako aj na reprezentáciu mládeže voči štátnej exekutive a lokálnej samospráve.

Premeny združovania mládeže po roku 1989

V rokoch 1990 až 1995 sme si povšimli (Macháček, L., 1996), že naša "mládežnícka scéna" sa v uvedených rokoch priam zrkadlovo dobudovala ako sieť organizácií mládeže blízkych novým politickým stranám. Treba však priznať, že ich v reálnom politickom živote Slovenska v rokoch 1989-1998 nebolo nejako výrazne cítiť. Okrem mládežníckych organizácií politického typu, ktoré mali blízko k HZDS, SDĽ, SDSS, KDĽ, SNS a DS máme však v Slovenskej republike aj pestrú mozaiku záujmových, stavovských, konfesijných, verejnoprospešných združení mládeže.

Z hľadiska občianskeho dozrievania mladých ľudí je takáto pluralita združení mládeže dôležitým predpokladom osvojovania si modernej politickej kultúry. Každý mladý človek si dnes môže skutočne zvoliť združenie mládeže, ktoré mu vyhovuje z hľadiska jeho politickej, záujmovej, prípadne konfesijných orientácií.

V našej prvej reflexii rozvoja mládežníckeho združovania sme v rokoch 1992 zaznamenali až 65 občianskych združení mládeže. V súčasnosti (Youth Policy, 1999) sa ich počet pohybuje od 25 do 30 uznávaných subjektov. Mnohé z nich však už vtedy predstavovali iba generálov bez armády. Iné, s relatívne veľkou zdedenou členskou základňou, pomaly, ale iste sa tiež začali

meniť na prázdnu množinu. Problém sa spočiatku videl v tom, že existuje istá psychologická bariéra totalitnej organizovanosti medzi mladými ľuďmi, ktorú sa však časom podarí preklenúť a rady členov nových mládežníckych združení znovu ožijú.

Sociologické výskumy *Občianska spoločnosť 1992 a Názory občanov SR 1993*, ktoré sme realizovali na Sociologickom ústave SAV, priniesli zaujímavý poznatok o vzťahu dospelých občanov SR k združeniam mládeže: iba zanedbateľné počty skúmaných uviedli, že by boli rozhodne proti, aby sa niekto z mladých ľudí z ich okolia stal členom mládežníckej organizácie. Prevažoval veľmi demokratický postoj: nech sa každý mladý človek rozhodne sám (55,9% v roku 1992 a 45,4% v roku 1993).

Občania vyjadrili súčasne aj istú predstavu o užitočnosti jednotlivých druhov mládežníckych organizácií z hľadiska verejného prospechu a z hľadiska sociálnej identity alebo osobnostného rozvoja samotných mladých ľudí. Najvyššiu popularitu u nich si získali organizácie záujmového typu, najmä športové (v roku 1993 to bolo 25%). S malým odstupom sa umiestnili organizácie zamerané na verejnoprospešnú prácu, napr. ochranu prírody (14,5%).

Iba 3,5% v roku 1992 alebo 1,7% v roku 1993 z celku odpovedajúcich občanov by poradili mladým, aby sa stali členmi politického hnutia mládeže. Ide o historický prístup a nenašiel som iný údaj o rodičoch a deťoch.

Z toho sme usúdili, že združovanie mládeže nenarážalo a ani nebude narážať na akúsi blokádu zo strany starších občanov-rodičov, znechutených zo združovania v organizáciách Národného frontu.

Súčasná kríza združovania mládeže bola a aj je pochopiteľnou psychologickou reakciou na vynucovanú organizovanosť v podmienkach našej spoločnosti pred rokom 1989. Nemala a nemá však podobu odmietania združovania ako takého. Má podobu akéhosi hľadania v štruktúre možností, ktoré vznikajú a oslovujú mladých ľudí, súkromný priemysel pre voľný čas nevnímajúc.

Naznačujú to aj problémy organizovanosti mládeže v tradičných mládežníckych spolkoch, ktoré sa ešte v rokoch 1980-1995 konštatovali aj v krajinách pluralitnej demokracie, kde nemali totalitný typ jednotnej mládežníckej organizácie a násilne vynucovaného členstva (Neuer Zeitgeist 1997). V Rakúsku v r. 1980 približne 17% mladých ľudí uviedlo, že sú organizovaní v cirkevných typoch a 9% v politických typoch mládežníckych združení. Kríza sa dotkla v tejto krajine záujmu najmä o uvedené tradičné organizácie mládeže. Ich podiel predstavoval v roku 1995 už iba 5%, a respektíve 3%.

Po celé toto obdobie si športové združenia udržiavali 36-33% účasti mládeže, obdobne sa na úrovni 7-13% udržiavali kultúrne a hudobné záujmové združenia.

V našich analýzach občianskych typov v postkomunistickom Slovensku sme nie náhodou vyčlenili ako jednu z piatich typotvorných dimenzií asociatívnosť. Už prvé sociografické dotyky s

empíriou transformujúcej sa štruktúry spoločenských organizácií Národného frontu na základe nového zákona o združovaní občanov č. 83 z roku 1990 umožnili všimnúť si zmenu postoja občanov k spolkovému združovaniu. Neskôršie sme už mohli charakterizovať tri základné tendencie utvárajúce nový spoločenský kontext procesov združovania mladých občanov:

1. Deetatizácia občianskeho združovania

vyjadruje rezignáciu štátu na vŕszahrňujúcu starostlivosť o sociálne a kultúrne záujmy a potreby občanov.

2. Pluralizácia občianskeho združovania

ukazuje premenu bývalých jednotných združení občanov na pestrú paletu politicky, konfesiónálne, záujmovo sa profilujúcich zoskupení občanov.

3. Transcendencia občianskeho združovania

umožňuje pochopiť, že združovanie občanov už nedeterminuje iba špecifická sociálna situácia istých skupín ľudí a záujem o riešenie sociálnych problémov, ale že na pozadí civilizačných alebo aj postmoderných potrieb, akými sú ľudské a občianske práva, zdravé životné prostredie vznikajú nové sociálne hnutia a protestné iniciatívy občanov.

Prostredníctvom protestných alebo podporných hnutí a iniciatív ich aktéri rozširujú v našej spoločnosti hranice občianstva z tradičnej oblasti sociálneho občianstva na netradičné oblasti politických a občianskych práv a povinností. V súčasnosti sa tieto tendencie prejavujú zreteľnejšie najmä preto, že prestal pôsobiť psychologický faktor odporu jednotlivcov k politickým nástrojom donucovania k členstvu v rozličných typoch spoločenských organizácií.

Systémové zmeny sociálnej sféry viac odčleňujú vymoženosti sociálneho občianstva od občianskeho združovania a odstraňujú diskvalifikáciu občana v jeho sociálnych právach, ak by z akýchkoľvek dôvodov odmietal využiť svoje občianske právo na združovanie.

Tendencie v oblasti občianskeho združovania a poznatky o úspešnom individuálnom uplatňovaní politických, občianskych a sociálnych práv sa prejavujú v očistení združení od pasívnych členov a v oblasti občianskeho združovania od tradičných nánosov a predsudkov, spájaných s asociatívnym životom v podmienkach totalitného štátu.

Legitimizácia občianskych združení mládeže

z hľadiska zastupovania mládeže v SR

Ako to vyplýva z tejto stručnej prezentácie niektorých najvýznamnejších tendencií občianskej i politickej participácie mladých ľudí, jej podstatou a poslaním je

artikulácia (vyslovenia a objasnenia),

legitimizácia (dosiahnutie verejného uznania oprávnenosti) a následne

legalizácia (zákonné zakotvenia medzi úlohy a povinnosti štátu alebo medzi úlohy mesta a obce) uspokojovania sociálnych a kultúrnych potrieb a záujmov mladých ľudí.

V týchto procesoch zohrávajú významnú úlohu občianske hnutia a iniciatívy, v ktorých rozhodujúcimi sú celoslovenské združenia detí a mládeže.

Podstatou poslania mládežníckeho hnutia v pluralitných demokraciách nie je iba zabezpečiť prístup k niektorým sociálnym vymoženostiam v oblasti voľnočasových záujmových aktivít.

Mládežnícke hnutie musí posilňovať občianske a politické práva mládeže prostredníctvom najrozličnejších foriem jej participácie na občianskom a politickom živote konkrétnej spoločnosti.

Preto je stále aktuálnou otázkou, z čoho vyplýva legitimizácia občianskych združení detí a mládeže, vyjadrovať tieto záujmy a potreby.

Je to iba počet členov týchto združení mládeže a demokratické procesy, ktoré zabezpečujú, aby sa na čelo dostávali skutočné osobnosti schopné tieto záujmy identifikovať a uplatňovať?

Alebo je rozhodujúcejšia skutočnosť, že predstavitelia mládežníckych združení (*napriek tomu, že zastupujú iba svoju členskú základňu v rozmedzí 6-9% z celku mladých ľudí vo veku 15-26 rokov*), dokážu objektívne identifikovať základné problémy celej generácie mládeže a zahrnúť ich medzi priority mládežníckej politiky v danom období?

Tretí sektor zastúpený na verejnosti najmä Grémium tretieho sektoru na Slovensku sa stále profiluje aj z hľadiska zamerania na vekové, sociálne i záujmové skupiny mládeže. V jeho rámci pôsobia občianske združenia detí a mládeže, ako aj početné združenia dospelých občanov zameraných na prácu s deťmi a mládežou, najmä s tými jej skupinami, ktoré sa dostávajú na okraj spoločenského záujmu, prípadne si práca s nimi vyžaduje odborný a doslova profesionálny prístup.

V diskusii o trvalej udržateľnosti a rozvoji neziskového sektora na Slovensku, ktorú v lete 2001 organizovalo Grémium tretieho sektora, sa objavili mnohé problémové oblasti. Jednou z nich je i ujasňovanie chápania definičných znakov mimovládnych neziskových organizácií

a v ich rámci aj postavenie definičného znaku **verejnoprospešný a vzájomneprospešný záujem**.

Uvedomenie si týchto skutočností má svoj praktický význam aj kvôli optimalizácii štatistického sledovania informácií o združovaní detí a mládeže a súčasne aj pre kontrolu mechanizmov pridelovania grantov a ďalších finančných príspevkov na činnosť detských a mládežníckych občianskych združení.

Potvrdzujú to aj Smernice MŠ SR o uznávaní a podpore celoštátne organizovanej práce s deťmi a mládežou (č. 1107/2000). Okrem iných ukazovateľov sa požaduje, aby hlavným cieľom združenia bola práca s deťmi a mládežou, aby malo 3000 členov do 26 rokov a 110 základných kolektívov združenia v minimálne 6 krajoch a v 45 okresoch, pričom členstvo sa dokladá dokladmi o zaplatení členského poplatku.

Oficiálne štatistiky k 31.12. 1998 podchytili 68 občianskych združení detí a mládeže, ktoré mali spoločne 209 185 členov (Deti a mládež v číslach za rok 1998-ročenka o deťoch a mládeži.UIPŠ – oddelenie ISOM, Bratislava 1999,106 s.)

Z nich 77 043 malo do 15 rokov a 55 205 nad 26 rokov. Z hľadiska sociálneho postavenia bolo stredoškóľakov 26 714 a vysokoškóľakov 22 904. Prevažujú žiaci základných škôl (71 091) a zamestnanci (53 561). Pozoruhodné zistenie je, že približne 3 480 členov občianskych združení detí a mládeže má vedecké a 20 677 ukončené vysokoškóľské vzdelanie.

Občianske združenia detí a mládeže majú podľa tohto zisťovania 6 003 (v roku 1999 už iba 3 789) pracovníkov, z ktorých je 3 689 (v roku 1999 už iba 2592) žien. Pritom však iba 199 (v roku 1999 sa tento počet rovnaké 197) je interných a 632 (o rok iba 346) externých pracovníkov. Väčšina – 5 157 (v roku 1999 iba 3246) patrí do kategórie dobrovoľníkov .

Občianske združenia detí a mládeže zorganizovali 8 777 (v roku 1999 4 207) podujatí, na ktorých sa spoločne zúčastnilo 173 768 (v roku 1999 už iba 103 315) účastníkov. Obdobne sa pripravilo 473 (v roku 1999 to bolo o niečo viac až 561) podujatí v oblasti zahraničných výmen, ktorých sa ešte zúčastnilo 3 614 (v roku 1999 približne rovnaký počet 3836) mladých ľudí. Je to stále menej ako je registrovaných členov týchto združení.

Pritom u mladých ľudí prevláda nízka organizovanosť v detských a mládežníckych organizáciách. M. Bieliková (MaS 1, 2000) uvádza, že podľa údajov z výskumov UIPŠ v roku 1999 je to asi 6, 1% (v roku 2000 vo výskume UIPŠ približne 7,6%) z populácie mladých ľudí od 15 do 26 rokov.

Zdanlivo je to v rozpore s údajmi z oficiálneho štatistického zisťovania, ktoré v roku 1998 potvrdilo približne 200 000 riadne registrovaných členov občianskych združení detí a mládeže. Problém je v tom, že až 55 205 z nich je vo veku nad 26 rokov. To si zasluhuje našu väčšiu pozornosť a úsilie pochopiť osobitosti združovania mládeže. Pokúsili sme sa o kriticko-konštruktívnu reflexiu týchto štatistických údajov.

Z tých istých údajov možno zistiť, že napr.

Slovenský Orol uvádza, že má spolu 63 900 členov, z toho 27 400 je nad 26 rokov.

Katolícka jednota Slovenska uviedla, že má spolu 12 000 členov, z ktorých však až 8 000 má nad 26 rokov.

Únia slepých a slabozrakých uviedla, že má 7 730 členov, z ktorých až 6 649 je nad 26 rokov.

Ak sa odhodláme vyradiť všetkých členov občianskych združení sledovaných v tejto štatistickej procedúre nad 26 rokov (55 205), dospejeme k 153 980 členom. **To predstavuje z celkového počtu mladých ľudí od 15 do 26 rokov (1 011 440) približne 15,2%.** Takto sme sa dostali k počtu mladých ľudí, ktorí sa združujú v rozličných spolkoch a občianskych združeníach detí a mládeže na Slovensku.

Problémom zostáva stále rozdiel medzi údajmi získanými sociologickými výskumami medzi mladými ľuďmi vo veku 15-26 rokov (6-8%) a uvedenými štatistickými zisteniami (15,2%).

Domnievame sa, že je celkom dobre vysvetliteľný dvoma skutočnosťami:

1. že medzi občianske združenia detí a mládeže (majú to často už v názve) sa zaradili *občianske združenia a spolky s členstvom, ktoré sa neobmedzuje vekom a ktorých hlavným poslaním nie je práca s deťmi a mládežou.* Sem možno zaradiť prinajmenšom dve vyššie uvedené združenia občanov (KJS, Únia slabozrakých), ale aj mnoho ďalších, ktoré nachádzame v tomto zozname. Ak by sme ich vyradili zo zoznamu, dosiahli by sme počet na úrovni cca 100 000 členov. Ich podiel by sa už veľmi priblížil ku klasickým zisteniam výskumov UIP MŠ SR a osciloval by na úrovni 6-9% z celkového počtu mladých vo veku 15/26 rokov.

2. že štatistické zisťovanie tým istým pracoviskom (Deti a mládež v číslach za rok 1999-ročenka o deťoch a mládeži. UIPŠ – oddelenie ISOM, Bratislava 2000, 102 s.) v tabuľke Členská základňa občianskych združení detí a mládeže v SR za rok 1999 podchytilo 70 subjektov, ktoré uviedli informácie o svojom členstve a zistilo, že spoločne majú 122 270 členov.

Problém vidíme v tom, že do tohto druhu štatistického zisťovania sa zaradujú všetky subjekty, ktoré sa do zisťovania prihlásia. Po istom kritickom zhodnotení by však sem nemali byť

zaradené. Na druhej strane občianske združenia detí a mládeže, ktoré by mali informácie o svojom členstve zaslať (napr. dostávajú finančnú podporu zo štátneho rozpočtu), tak z rozličných dôvodov neurobia. Často sa uvádza, že jeden z dôvodov je zložitosť podkladových štatistických dotazníkov UIPŠ MŠ SR.

Ak by sme však zobrali za bernú mincu celkový počet 122 270 členov a znížili by sme ho o 18 205 členov nad 26 rokov, znovu by sme sa priblížili k 100 000 členom občianskych združení v mládežníckom veku.

Ich podiel by sa analogicky priblížil k sociologickým zisťovaniam RMS, ktoré v roku 2000 potvrdili úroveň 8-9% členov občianskych združení medzi skúmanou mládežou Slovenska vo veku 15-26 rokov.

Klasickým typom celoštátnych občianskych združení sú napr. Amavet (9318 členov), ERKO (5471), Fénix (5134), Pionier (5761), Slovenský skauting (6421), Úsmev ako dar (3491), Strom života (6795), Združenie Korytnačky (2979). Zhodou okolností sú to všetko združenia, v ktorých prevažuje členstvo mladých ľudí do 15 rokov. Lepšie sú na tom teda združenia s členmi v detskom veku, na ktoré ako keby boli šité kritériá pre uznanie za združenie z aspektu počtu členov.

Typické mládežnícke združenia s členmi nad 15 rokov sú relatívne menej početné a bude vlastne veľký problém, aby splnili toto kritérium. Najbližšie k tomu majú, podľa údajov z rokov 1999 a 2000, dve organizácie MDĽ (2108) a SNM (2165), zhodou okolností mládežnícke organizácie s orientáciou na politické aktivity.

Stav v podiele mládeže na členstve v občianskych združeníach detí a mládeže nie je však iba dôsledkom materiálo – technických a priestorových podmienok ich činnosti alebo výšky a spôsobu financovania. Prípadne nie je to ani iba problém relatívne slabej informovanosti detí a mládeže o činnosti občianskych združení detí a mládeže alebo dokonca fakt, že vlastná činnosť nie vždy zohľadňuje záujmy detí a mládeže. Výskumy mládeže potvrdzujú, že u mladých ľudí dominujú nasledovné oblasti záujmov: šport, hudba, spev, tanec, čítanie, zručnosti-modelovanie, príroda.

Je tu pochopiteľný "problém", že veľká časť detí a mládeže je členom občianskych združení a spolkov, ktoré majú pomerne početné zoskupenia, a sekcie detí a mládeže (športové jednoty a spolky, červený kríž, požiarnici, ochranári, ekológovia, Matica Slovenská, Csemadok, folkové súbory, tanečné zoskupenia a hudobné formácie a pod.), ktoré majú lepšie podmienky pre ich realizáciu.

Problémom na diskusiu v mládežníckom hnutí je, či tento typ združení pracuje iba na princípe **vzájomnej prospešnosti**, t.j. uspokojuje iba osobné a skupinové záujmy svojich členov. Ruku na srdce: nenapĺňujú niektoré z nich svojou aktivitou v práci s deťmi a mládežou aj princíp **verejnej prospešnosti**?

IV. Členovia a nečlenovia združení mládeže

Poznatky získané z výskumu RMS o predstavách mladých ľudí o trávení voľného času, ktorý sa uskutočnil v roku 2000, nám umožňujú odpovedať na otázku, aký význam má členstvo mladého dospelávajúceho človeka v mládežníckom združení alebo spolku.

Pripomenieme iba, že aj v tomto reprezentatívnom výskume uviedlo relatívne málo respondentov – 8,2%, že sú osobne členmi nejakej detskej alebo mládežníckej organizácie, združenia, spolku.

Sociologicko-demografická analýza naznačuje relatívne známe skutočnosti: medzi členmi je viac chlapcov a mužov ako dievčat a žien. V ich štruktúre majú výraznejšie zastúpenie tri skupiny študujúcej mládeže: uční (13,3%), študenti stredných odborných škôl (18,3%) a gymnázií (10%), ako pracujúca mládež. Z hľadiska vzdelania predstavuje najväčšiu špecifickú skupinu tá, ktorá dosiahla zatiaľ iba základné vzdelanie (40%). Členovia organizácií sú z aspektu rodinného statusu veľmi atraktívni, na trhu hľadania životného partnera, t.j. sú zatiaľ slobodní (90%). Medzi členmi a nečlenmi niet rozdielov z hľadiska ich bývania. Žijú najmä s rodičmi – 84%. Z hľadiska urbanizačného je typické, že členovia pochádzajú predovšetkým z miest od 2000 obyvateľov do 20 000 obyvateľov. Podstatne menej je ich v malých obciach a slovenských veľkomestách, t.j. s približne 50 000 obyvateľom.

Skúsme si urobiť stručný obraz člena občianskeho združenia: chlapec, študent, slobodný, býva s rodičmi v meste s asi 10-15 000 obyvateľom.

Jeho životná aktivita sa delí medzi učenie v škole/prípadne práci a spoločné aktivity s priateľmi vo voľnom čase, ktorých sprievodným cieľom je náročné a niekedy bolestivé hľadanie budúceho životného partnera.

Byť členom občianskeho združenia detí a mládeže by sa malo podľa psychologických i pedagogických hypotéz o rozvoji osobnosti mladého dospelávajúceho človeka pozitívne prejavovať v mnohých smeroch. Údaje, ktoré sme získali vo výskume, v mnohom tieto očakávania dokladajú.

Zistili sme, že členovia občianskych združení a spolkov v mládežníckom veku od 15 do 26 rokov do jedného (100%) uviedli, že majú nejakého koníčka, záujmy, hobby, ktoré priamo nesúvisia so štúdiom alebo prácou, zatiaľ čo medzi nečlenmi si na niečo takého spomenulo iba 84% respondentov.

Voľnočasové záujmy možno uspokojovať individuálne, doslova privátne, ale aj neformálne s priateľmi, spolužiakmi alebo spolupracovníkmi, či dokonca organizovane v nejakom klube alebo združení. Zistilo sa, že štruktúra foriem realizácie voľnočasových záujmov sa skutočne odlišuje. Členovia realizujú svoje záujmy organizovane viac (43,3%) ako nečlenovia (6,2%). To však neznačí, že členovia neuspokojujú svoje záujmy aj inými formami, t.j. individuálne alebo neformálne s priateľmi (56,7%).

Zdá sa, že treba odbúrať zjednodušenú predstavu o tom, že členovia združení a spolkov rozvíjajú všetky svoje hobby iba organizovanými formami.

Podrobné porovnanie naznačilo, že vo voľnom čase sa obidve skupiny stretávajú obdobne s rovnakými mladými ľuďmi (48-47%), s členmi svojej partie(30-28%), so spolužiakmi(11,7-10,3%), spolupracovníkmi(5-8%).

Odlíšné sú pochopiteľne okolnosti, t.j. **kto** tieto voľnočasové aktivity organizuje a prípadne **kde** sa uskutočňujú.

Pre členov združení je typickejšie, že sa na ich voľnočasových aktivitách organizačne podieľa mládežnícka organizácia (20%) a cirkevné združenia a spolky (13,3%), aj keď najvýznamnejším organizátorom akcií a podujatí, na ktorých sa zúčastňujú členovia mládežníckeho združenia, je tiež neformálna partia (43,3%).

U nečlenov občianskych združení detí a mládeže jednoznačne dominuje neformálne združenie priateľov - 72%. Aj pre členov združení je typickým miestom ich stretnutí zábavné zariadenie-reštaurácia (členovia 25,7% , nečlenovia 39%), ale rovnakú pozíciu majú zariadenia spolkov, združení (21%). Pre nečlenov toto miesto prichádza do úvahy iba výnimočne: 1,7%.

Z obsahového hľadiska možno pozorovať tendenciu **aktívnejšieho** využívania voľného času u členov občianskych združení a spolkov. Sledovaniu televízie sa nevenujú až tak intenzívne ako nečlenovia (denne sleduje TV 73% členov a 86% nečlenov), obdobne je to pri počúvaní populárnej hudby(denne 78%-82%), chodení do kina na filmové predstavenia (denne 5%-8,6%). Majú aj istú prevahu v záujme o čítanie, pri návštevách koncertov, či dokonca účasti na domácich prácach. Menej často chodia na diskotéky a podobné zábavné podujatia, ale viac sa venujú športovým aktivitám.

Zo vzdelávacích aktivít je pozoruhodné zistenie, že členovia združení majú asi väčší prístup k práci s počítačmi vo všetkých kategóriách: denne (21,7-18%), týždenne (30-16,5%) alebo mesačne (13,3-9,8%).

Sexuálne a milenecké aktivity naopak prevažujú v skupine nečlenov občianskych združení (takmer vôbec nie u členov 53%, takmer vôbec nie u nečlenov iba 35%). Je to jednoducho dané odlišnou vekovou a sociálnou štruktúrou členov a nečlenov združení detí a mládeže.

Aj keď vnímame tieto rozdielne tendencie a odlišnosti, treba zodpovedne konštatovať, že vyplývajú skôr zo sociologicko-demografickej štruktúry členov občianskych združení, ako zo špecifických foriem participácie na ich aktivitách. To však neznačí, že by tieto aktivity nevlplyvali na osobnostné vybavenie mladých ľudí. Nami získané údaje to zatiaľ nedokážu jednoznačne preukázať.

Na priamu otázku členovia odpovedali, že členstvo im umožňuje stretávať sa s ľuďmi, ktorí majú rovnaké záujmy (100%), že sa tu môžu naučiť niečo zaujímavého (93,3%), že sa nenudia (91,7%), že si oddýchnu od problémov v škole alebo na pracovisku (88,3%), že neradi bývajú sami (68,3%). Pritom rozdelenie členov podľa miery aktivity (66,7%) a pasivity (31,7%) významne potvrdzuje, že väčšina členov je aktívnejšia a členstvo neznačí, ako to bolo dávnejšie, iba nárok na participáciu. Člen občianskeho zdrużenia detí a mládeže má aj isté povinnosti, prostredníctvom ktorých získava cenné skúsenosti z prípravy a organizovania spoločenského života svojich rovesníkov. To má a bude mať veľký vplyv na ich budúce občianske správanie sa či už v na pracovisku alebo v mieste bydliska.

Výskum naznačil dve skutočnosti:

1. že pre niektorých mladých ľudí nie je členstvo v združeníach a spolkoch psychologickou či inou prekážkou, ak by sa mali zúčastniť nejakej zaujímavej akcie alebo činnosti.

Počet členov združení by v takomto prípade stúpil z 8,6% až na **12,8%**.

Problém je v tom (ako sme to ukázali vyššie), že členstvo sa v súčasnosti obyčajne spája s nevyhnutnosťou aktívnejšej participácie. Takáto ochota a záujem dominuje **iba u 33,6%** skúmaných osôb, zatiaľ čo väčšina (65%) uprednostňuje »spotrebu«
dobré profesionálne pripravených podujatí a atrakcií.

Pravda, v slovnej podobe respondenti vyjadrujú **(42,2%)** presvedčenie o tom, že ak by mohli mladí ľudia tvoriť programy v detských a mládežníckych organizáciách, zapájali by sa do ich činnosti viac.

Je to klasický problém. Ak sa spýtame niektorých mladých ľudí neorganizovaných v spolkoch z menších miest a obcí, prečo nepracujú v mládežníckom a detskom združení, dostaneme aj odpovede o tom, že ich nikto neoslovil, že v obci zatiaľ nie je žiadny spolok alebo združenie. Vyjadruje sa tým skutočnosť, že v menších obciach a vidieckych sídlach nedochádza k utváraniu špecifického sveta mládeže. Všetko tu určuje komunita dospelých občanov, ktorej štruktúry prirodzene integrujú deti a dospievajúcich do spoločenského života obce a regiónu.

2. že väčšina mladých ľudí (asi 70%) nemá potrebu organizovať sa nielen v mládežníckej organizácii (46,3%), ale ani v akejkoľvek inej organizácii . (37,0%)

Takto nám odpovedala skoro polovica tých, ktorí nie sú členmi občianskych združení detí a mládeže. Pritom ďalší uvádzajú, že je to preto, že nemajú čas (20,8%). Všetko sú to dôvody, ktoré sa nespájajú s hodnotením činnosti a atraktívnosti súčasných detských a mládežníckych združení. Vyjadruje sa tým skutočnosť novej životnej situácie mladých ľudí spojenej s individualizáciou, výkonovou orientáciou a nesmierne veľkou konkurenciou na trhu vzdelávania a práce.

Mladí občania: aktéri a participanti v mládežníckom hnutí

Vo výskume mladých ľudí 8 krajských miest Slovenska v roku 2000 sme sa zamerali na zistenie občianskej participácie mládeže viacerými indikátormi, aby sme sa lepšie priblížili aj k formám asociatívneho života mládeže (Macháček, L., 2000):

14,7%

priznáva, že počas normálneho víkendu spolupracuje v združení alebo spolku svojho mesta,

22,2%

sa stretáva so svojimi priateľmi v nejakom spolku a združení,

23,6%

je členom nejakého spolku alebo mládežníckej organizácie,

27,3%

priznáva istú mieru angažovanosti (čiastočne aktívne 19,4%, **aktívne 7,9%**) vo svojom meste na projekte, v spolku, v záujmovej skupine, politickej strane, pri fare a pod.

Prevažuje klasická orientácia mladých ľudí v jednotlivých typoch združení detí a mládeže z celkového počtu týchto členov. Dominujú športové a kultúrne orientované združenia mládeže. Na svoje tradície úspešne nadväzujú skauti a konfesiónálne orientované združenia.

Zdá sa, že ide o dôsledok zásadnejšieho spoločenského procesu spojeného so zmenou životného štýlu mládeže, vyvolaného procesmi individualizácie mládeže. Ako reakcia na ohrozenia a neurčitosti jej celkovej životnej situácie, profesionálnej budúcnosti, šancí na budovanie rodiny a domácnosti ***získava aj v oblasti voľného času mládeže dominanciu jeho relaxačná funkcia.***

Podľa zistení v krajských mestách má 87,5% mladých ľudí nejakú partu priateľov, z toho najviac uční (97,8%) a nezamestnaní (92,7%). Mladí ľudia sa so svojim priateľmi stretávajú na ulici, na mestskom korze 81,9%, v súkromných bytoch 76,9%, v mládežníckych kluboch alebo priestoroch 36,4%, v nejakom spolku alebo združení 20,2% (z toho 13,1 príležitostne a pravidelne 7,9%), v nejakom podniku, presse, pohostinstve 20,2% (z toho 5,4% príležitostne a 14,8% pravidelne)

Takéto očakávania mladých ľudí v oblasti voľného času sa užšie spájajú so spoločenstvom rovesníkov-partiou, a sú výrazom ich typického životného štýlu orientujúceho sa na bezprostredné zážitky a nie na združenia detí a mládeže alebo spolky, ktorých činnosti sa, pochopiteľne, vyznačujú istými výchovnými cieľmi, vecnou náplňou činností či svetonázorovou orientáciou, vnútornou štruktúrou a disciplínou, právami a povinnosťami členov.

Orientácia mladých ľudí na spolkový život vo voľnom čase sa preto pochopiteľne spája skôr s jeho inštrumentálnou funkciou. Voľný čas v združení alebo spolku je totiž aj istým nástrojom a prostredím prípravy mladého človeka pre trh práce a občianskeho života. Takéto očakávania sa netýkajú tak veľkého počtu mladých ľudí, ktorí musia v konkurencii na trhu občianskych iniciatív a hnutí, spolkov a združení prejavíť veľkú dávku profesionality a obetavosti, podriaďiť sa istej hierarchii, aby získali isté schopnosti a zručnosti spolupôsobenia s inými, prípadne učiť sa aj ako získať pre svoje aktivity finančné prostriedky.

Avšak ani parta priateľov sa nemusí iba vybiť v "ničnerobení". Ako to priznávajú mladí ľudia v našom výskume, buď sa celá parta alebo aspoň jeden z jej členov veľmi často angažuje na živote obce 5,2% alebo sa angažuje iba v ojedinelých prípadoch 26,6%.

Potenciál pripravenosti na občiansku participáciu mladých ľudí je však pomerne väčší ako je skutočná participácia, aj čo sa týka možností.

Zostavili sme takúto štruktúru participácie, ktorá môže predstavovať aj akési stupienky, po ktorých môžu mladí ľudia kráčať na svojej ceste dospelovania k občianskej zodpovednosti (otázka znela, či si vie mladý človek predstaviť sám seba ako):

Ako účastník podujatia -projektu.

1. Stať sa účastníkom na nejakej iniciatíve alebo projekte združenia detí a mládeže (8,7% si vie predstaviť veľmi dobre 32,6% skôr áno),
spolu 41,3%.

2. Stať sa účastníkom na konkrétnom zaujímavom projekte, ktorý sa nemusí viazať na mládežnícky subjekt (16,6% si vie predstaviť veľmi dobre 45,9% skôr áno),
spolu 62,5%.

Ako účastník legitimizačného procesu.

3. Voliť zástupcov mládeže pre prácu v meste alebo obci (12,2% veľmi dobre a 36,3% skôr dobre),
spolu 48,5%.

4. Získať nejaké informácie o dôležitých rozhodnutiach v obci (9,4% veľmi dobre a 36,9% skôr áno),
spolu 56,3%.

Ako aktívny sociálny aktér zastupujúci mládež.

5. Ako hovorca pre otázky mládeže v meste (4,6% veľmi dobre a 12,9% skôr áno),
spolu 17,3%.

6. Ako napr. spolupracovník alebo člen mládežníckej komisie v miestnom zastupiteľstve (7,1% veľmi dobre a 17,8% skôr áno),
spolu 24,9%.

Pozoruhodné je zistenie, ktoré potvrdzujú aj sociologické výskumy v iných krajinách EÚ, že medzi členstvom v nejakom združení mládeže a angažovanosťou na nejakých záujmových podujatiach alebo projektoch v meste je veľmi úzka súvislosť.

Členovia združení prehlásili, že iba 19,4% z nich sa nikde momentálne neangažujú, zatiaľ čo nečlenovia uvádzajú až 88,9%. Pre členov občianskych združení alebo spolkov je typická čiastočná zapojenosť do istých aktivít v meste (51,4%) alebo dokonca vysoko aktívna zapojenosť, ktorá dosahuje 29,2%.

Záver

Najpopulárnejšie medzi mládežou Európskej únie sú športové združenia a kultúrno-záujmové združenia a kluby. Aj v tomto sa prejavuje už aj nám dobre známa skutočnosť, že asociatívny život s tradične veľkými spolkami viazanými na veľké sociálne skupiny, prípadne politické strany sa ocitol v kríze. Zmenil sa predovšetkým vzťah k nim. Jednoducho ide o to, že mnohí prípadní členovia združení sa stávajú radšej ich "klientmi" alebo "účastníkmi" ich podujatí. Radi si prídu do klubu združenia zacvičiť, posediť, zabaviť sa, vypočuť si zaujímavý rozhovor.

Riadnych členov, organizátorov podujatí, vedúcich projektov, programov združenia zasa poteší, že majú "konzumentov" svojich poznávacích a spoločenských podujatí. Musíme sa jednoducho zmieriť s tým, že aj u nás budeme mať veľa občianskych združení a spolkov s malým počtom členov, veľa projektov mládeže, ktoré budú trvať iba krátku dobu a zaniknú vtedy, ak prestane existovať potreba aktivít či u sponzorov, organizátorov alebo u spotrebiteľov.

Prevažuje skupina mladých občanov, ktorí nie sú členmi žiadnych organizácií alebo spolkov, ale majú svoju partu priateľov, s ktorými si najradšej vyrazia po korze, navštívia sa vzájomne v súkromných bytoch. Ak sa niečo deje, prídu aj do centra voľného času, či do študentského klubu alebo na podujatie mládežníckeho spolku. Pravidelnejšie však navštevujú súkromné pohostinstvá, kde, ak si zaplatia, nikto od nich nič neočakáva.

V Rakúsku za ostatných desať rokov bolo možné pozorovať presun mladých ľudí zo súkromia svojich bytov do komerčných priestorov rôzneho typu pubov, kafé klubov, cukrární, McDonaldu, presso-pizérii a pod. To bude súvisieť s celkovou životnou úrovňou obyvateľov krajiny, ale aj tým podnietenou tendenciou k väčšej autonómnosti trávenia voľného času mimo rodičovského dozoru. Niečo obdobné možno už pozorovať aj u nás.

Dôležitý vplyv na združovanie má záujem o politiku a všeobecne o sociálne otázky. Ak má niekto záujem o politiku, je veľká pravdepodobnosť, že je aj členom nejakého spolku. A naopak, ak nemá záujem o politiku, je veľká pravdepodobnosť, že nebude členom akéhokoľvek združenia.

V našom výskume sme potvrdili, že sú to predovšetkým mladí členovia občianskych združení a spolkov, ktorí sa vyznačujú vyššou aktivitou aj v živote obce a mesta. Ale aj medzi tými, ktorí patria do party priateľov, sa nachádzajú jednotlivci s relatívne vysokou aktivitou na rozvíjaní života obce a na riešení jeho vecných problémov.

V mnohých aktivitách voľného času sa nedá zistiť rozdiel medzi tými, ktorí sú členmi spolkov, a tými, ktorí nimi nie sú (Macháček, L., 1998, s. 115). Napríklad v Španielsku televíziu sledujú alebo rozhlas počúvajú členovia i nečlenovia rovnako intenzívne. Približne rovnako navštevujú aj diskotéky, pivárne, bary. Rozdiely sa objavujú až v ďalších aktivitách. Vždy v prospech tých, ktorí sa venujú spolkovému životu: čítajú viac tlače, častejšie aktívne športujú, navštevujú divadelné predstavenia, rozličné kultúrne podujatia, venujú sa svojmu hobby. Spolkový život poskytuje totiž veľa podnetov na rozvoj najrozličnejších záujmov a potrieb, prípadne ich umožňuje uspokojovať rôznymi formami aktivít.

Poznatky zo Španielska teda naznačujú to, čo vieme aj z výskumov u nás: aj tí, ktorí sa venujú viac spolkovému životu, sú normálni mladí ľudia. Dokážu však svoj čas lepšie organizovať. Mnohí chápu spolky a združenia ako priestor, kde sa dá naučiť mnoho zaujímavého pre profesionálny život, získať a rozvíjať schopnosti práce s inými ľuďmi, či pre iných ľudí. V

spolkovom živote rozvíjajú svoju osobnosť, individualitu, ktorú dokážu prejavovať v povolani, prípadne v politickom živote.

Je tu paradox. Na jednej strane je dobré, že v združení sa rodia osobnosti, ktoré dokážu viesť ostatných v činnosti. Na druhej strane niektorí z nich podliehajú veľkému pokušeniu vnucovať ostatným členom spolku svoju vôľu, znemožňujú radovým členom, participáciu na rozhodovaní o tom, čo a ako sa bude v spolku robiť. Tým vlastne pília konár pod celkovou spolkovou aktivitou. Niektorí to riešia tak, že si založia vlastnú mládežnícku organizáciu alebo získajú finančné prostriedky na vlastný projekt. Štiepenie a drobenie občianskych združení na Slovensku je sprievodným javom tohto vyzrievania elít v mládežníckom hnutí. Iní zasa reagujú tak, že trávajú svoj voľný čas na podujatiach privátneho sektora. Zaplatím si a pobavím sa.

Z pragmatického hľadiska riadenia procesov v mládežníckom hnutí z našej analýzy vyplýva cenný poznatok sociologických výskumov, **že medzi potenciálom občianskej participácie mládeže a úrovňou jeho využitia je pomerne značný rozdiel.**

Možno iba dúfať, že presun kompetencií a finančných prostriedkov z centra do regiónov utvorí podmienky na efektívne využitie občianskeho potenciálu mladých ľudí. Možno očakávať, že sa oživí spolkový život v každom mestečku a obci, čo nesporne prispeje aj k riešeniu v súčasnosti ešte neriešiteľného sporu o legitimizáciu subjektov povolaných k artikulácii a reprezentácii záujmov mládeže v mestách, regiónoch a na celom Slovensku.

Z vedeckého hľadiska reflexie procesov premien mládežníckeho hnutia je cenný sociologický poznatok o problematizácii konceptualizácie participácie (L. Siuralla) ako iba istej formy alebo nástroja sebavyjadrenia konkrétnej, stabilnej identity mladého človeka v jeho záujme a potrebe ovplyvniť politické rozhodovacie procesy.

Problém spočíva v tom, že identita mladých ľudí v dôsledku procesov individualizácie a ohrozenia **je sociálne a kultúrne neurčitá, hybridná, fragmentovaná a podliehajúca neustálej zmene.**

Treba sa prepracovať k schopnosti vidieť a identifikovať v životných prejavoch mladých ľudí ako formy participácie nielen staré-moderné, napr. občianske združenia detí a mládeže s dlhoročnými členmi, ale aj nové – postmoderné, napr. občianske iniciatívy a hnutia mládeže prejavujúce sa v projektovom časovo neurčitom združovaní mladých ľudí.

Problém legitimacy občianskych združení mládeže zastupovať mládež spočíva v ujasnení si kľúčových pojmov ako sú participácia a združovanie.

Formy, ktorými mladí ľudia vyjadrujú svoje meniace sa identity, sú oveľa variabilnejšie, ako sme boli schopní doteraz zaregistrovať. Preto naše štatistické údaje nie vždy odzrkadľujú realitu.

Ešte zložitejšie to bude vtedy, ak participáciu budeme chápať nielen ako účasť na nejakej protestnej alebo podpornej aktivite alebo rozhodovaní formou hlasovania alebo účasti na voľbách, ale **skôr ako široký proces hľadania a vyjadrenia identít mladého človeka**. Takáto koncepcia participácie je skutočnou výzvou pre sociologickú a psychologickú reflexiu, ktorá dokáže poskytnúť oveľa kvalitatívnejšiu informáciu.

Podľa L. Siuralla (Siuralla, L., 2000), ide o tieto kľúčové tendencie:

- a) od stabilných identít a záväzkov k meniacim sa, prechodným a dokonca vnútorne protirečivým identitám a záväzkom,
- b) od racionálnej rozpravy a jej tradičných participačných foriem (stabilné štruktúry zastupiteľskej demokracie) k emočným, expresívnym a estetickým formám angažovania sa,
- c) od jasných dlhodobých foriem záväzkov v organizovaných aktivitách k vytrácaniu sa možností konkrétnych foriem identifikácie takýchto aktivít,
- d) od kultúrnych a subkultúrnych aktivít mládeže k virtuálnej a digitálnej participácii, k budovaniu kybernetických spoločenstiev mládeže.

***

Konfrontácia teoretického poznania zovšeobecňujúceho európske trendy v mládežníckom hnutí a empirických poznatkov získaných z výskumov mládeže, ktoré sa uskutočnili v roku 2000 na troch pracoviskách (UIP MŠ SR, RMS, SSS pri SAV) umožňujú konštatovať:

že združovací potenciál detí a mládeže sa dá odhadnúť na 15-20% z vekovej skupiny od 15 do 26 rokov, čo by malo byť silnou motiváciou pre všetky staré i novovznikajú občianske združenia detí a mládeže, ktoré združujú v súčasnosti približne iba 6-8% mladých ľudí v uvedenom veku;

že spomedzi členov občianskych združení detí a mládeže sa najčastejšie regrutujú aktivisti pôsobiaci v občianskom a spoločenskom živote slovenských miest a obcí;

že medzi úspešnou **politickou participáciou mládeže** (vplyv na legislatívne procesy utvárajúce podmienky života mladej generácie na celoslovenskej úrovni) a **občianskou participáciou** na miestnej úrovni môže byť významný pozitívny vzťah;

že treba vytvárať podmienky pre **stabilizáciu a efektivitu nových foriem občianskej a**

politickej participácie mládeže (napr. parlamentný deň mládeže, parlamenty detí a mládeže) z hľadiska ich vyústenia v legislatívnom procese;

že treba sústrediť pozornosť na koordináciu činností jednotlivých občianskych združení detí a mládeže s ostatnými **subjektmi tretieho sektoru pôsobiacimi v oblasti práce s mládežou**, nakoľko sa táto činnosť na miestnej úrovni celkom prirodzene prelína a ovplyvňuje;

že nemožno opomenúť venovať poznávaciu a analyticko-koncepčnú pozornosť **postmoderným formám participácie detí a mládeže** ako je internet a e-mailové kontaktovanie a utváranie kybernetických spoločenstiev mládeže rozličného zamerania, ktoré dokážu spájať mládež novým spôsobom a prípadne aj utvárať organizačné a ideové základy pre ich niekedy až šokujúcu akciu na námestiach našich miest ;

že **dozrel čas pre spoluprácu združení detí a mládeže** s rôznymi inštitúciami pôsobiacimi pri odbornej príprave mladých ľudí pre prácu s deťmi a mládežou, najmä s centrami voľného času ,

že treba **preskúmať procedúry na získavanie štatistických údajov** o členskej základni a činnosti občianskych združení detí a mládeže a formulovať presnejšie požiadavky na ich štatistické spracovanie a prezentáciu.

Poznámka 1

Zber dát pre výskum SSS pri SAV-sekcii mládeže uskutočnila ASA-Agentúra sociálnych analýz v Bratislave od 7.1.do 7.2.2000 na súbore 945 mladých ľudí vo veku od 15 do 26 rokov. Výberový súbor mládeže krajských miest predstavuje 27,72% z celkového počtu mladých ľudí v danom veku na Slovensku. Výskumný súbor je reprezentatívny podľa pohlavia, vekových skupín, vzdelania, sociálnych skupín a miest.

Poznámka 2

Zber dát pre výskum RMS uskutočnila ASA-Agentúra sociálnych analýz v Bratislave od 15.12.-31.12.1999 na súbore 800 mladých ľudí vo veku od 15 do 26 rokov. Výberový súbor mládeže Slovenska predstavuje celkový počet mladých ľudí v danom veku na Slovensku. Výskumný súbor je reprezentatívny podľa pohlavia, vekových skupín, vzdelania, sociálnych skupín a regiónov.

Literatúra

- Deti a mládež v číslach za rok 1998-ročenka o deťoch a mládeži. UIPŠ – oddelenie ISOM, Bratislava 1999, 106 s.
- Deti a mládež v číslach za rok 1999-ročenka o deťoch a mládeži. UIPŠ – oddelenie ISOM, Bratislava 2000, 102 s.
- Demeš, P.: Spoločnosť v pohybe. OS 1, 2001, s. 27-28 .
- Macháček, L.: Sociologické aspekty združovania a občianskej participácie mládeže v SR. Bratislava, SSS pri SAV, 2000, 60 s.
- MACHÁČEK, L.: Občianska participácia a mládež. SÚ SAV, Bratislava 1996, 98s.
- Macháček, L.: Práca s mládežou v systéme prípravy slovenských občanov na európske občianstvo. Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV - sekcia mládeže, Bratislava 1998, 120 s.
- Záverečná správa: Učíme sa navzájom: Komunálne projekty pre mládež, Trenčín, 8.-12.7.2000. NAFYM-IUVENTA, Bratislava 2000, 29 s.
- CHISHOLM, L.: European Youth Research. In: Growing Up in Europe. Berlin-New York, Walter de Gruyter 1995.
- Youth policy and youth work in Slovakia. Ed by L. Macháček, Slyica, Bratislava 1999, 72 p.
- Neuer Zeitgeist - Neue Jugend. NO - Jugendstudie 1997 ed. by E. Brunmayr, dez. 1998, 228 s.
- SLOVÍKOVÁ, M. - BOŠŇÁKOVÁ, M.: Činnosť centier voľného času. Mládež a spoločnosť 1999, č. 1, ss. 26-39
- Siuralla, L. 2000: WWW.coe.fr./Youth/research